

12. Алексеев А.И., Синілов Г.К. Актуальні проблеми теорії оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ: Монографія. – К., 1972.
13. Лукашов В.А., Бобров В.Г. Предмет, задачи и система курса “Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел” как отрасль научного познания: Лекция. – М., 1983.
14. Лукашов В.А. Предмет, сущность и методы теории ОРД. – М., 1974.
15. Лекарь А.Г., Вольнский А.Ф., Гребельский Д.В., Самойлов В.Г. Методические проблемы теории оперативно-розыскной деятельности органов внутренних дел // Труды КВШ МВД СССР. – 1976. – № 8. – С. 35-49.
16. Овчинский С.С. Сущность, предмет ОРД и ее назначение (фондовая лекция). – М., 1986. – [Не опубликовано].
17. Возный А.Ф., Корсаков С.В. О доказательном значении некоторых данных, добытых оперативно-розыскным путем // Труды КВШ МВД СССР. – 1971. – № 2. – С. 34-37.
18. Маркушин А.Г. Теоретические основы оперативно-розыскной деятельности и ее правовое регулирование. – Н.-Новгород, 1992.
19. Климов И.А. Предмет теории оперативно-розыскной деятельности: Лекция. – М., 1993.
20. Погорецький М. А. Функціональне призначення оперативно-розшукової діяльності у кримінальному процесі: Монографія. – Х., 2007.

Надійшла до редакції 03.05.2012

Г.І. Алейніков

кандидат юридичних наук

(Апеляційний суд Запорізької області)

УДК 343.139

СТРУКТУРА, ЗМІСТ ТА ПОРЯДОК ПОСТАНОВЛЕННЯ ВИРОКУ АПЕЛЯЦІЙНИМ СУДОМ

Здійснено аналіз внутрішньої структури та змісту вступної, описово-мотивувальної та резолютивної частин вироку апеляційного суду.

Ключові слова: апеляційний суд, вирок.

Осуществляется анализ внутренней структуры и содержания вступительной, описательно-мотивировочной и резолютивной частей приговора апелляционного суда.

Ключевые слова: апелляционный суд, приговор.

In the article the analysis of internal structure and the maintenance of introductory, descriptively-motivation and resolute parts of a sentence of appeal court is performed.

Keywords: appeal court, sentence.

Постановка проблеми. Як зазначає В.Т. Маляренко, справедливість судового вироку неможлива без реалізації права заінтересованої особи на його перевірку іншим складом суду. Причому складом колегіальним, незалежним від суду, що постановив оскаржуваний вирок, який без направлення справи до суду першої інстанції може сам скасувати попередній вирок і, дослідивши необхідні обставини, постано-

вити свій, остаточний [1, с. 42].

Встановлене новим законодавством протягом останнього часу існування в Україні апеляційного та касаційного суду, передбачене в Конституції України право на апеляційне та касаційне оскарження вироку суду першої та апеляційної інстанції дозволило підняти захист прав та законних інтересів осіб на більш високий рівень.

Між тим аналіз судової практики показує, що кількість постановлених апеляційним судом вироків зростає. Так, у 2009 р. палатою у кримінальних справах Апеляційного суду Запорізької області було винесено 29 вироків, у 2010 р. – 43 вироків, а за перше півріччя 2011 р. – 33 вироків. Ця статистика переконливо доводить дієвість апеляційного провадження у кримінальних справах. У зв'язку з цим можна з усією впевненістю говорити про необхідність аналізу структури, змісту та порядку постановлення вироків при розгляді апеляцій у кримінальних справах.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Різні аспекти постановки судом апеляційної інстанції вироку у кримінальній справі були предметом досліджень таких процесуалістів, як Ю.П. Аленін, В.Г. Гончаренко, М.М. Гродзинський, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, В.Т. Маляренко, М.М. Михеєнко, М.С. Строгович та ін.

Метою даної статті є викладення в узагальненому та упорядкованому вигляді комплексу нормативних вимог щодо постановки вироку апеляційним судом.

Виклад основного матеріалу. Аналіз анонсованих у назві цієї роботи питань хотілося б почати з дослідження семантики терміна апеляція.

Апеляція (від *лат.* Appellatio „звернення”) – одна з форм оскарження судового рішення у цивільних і кримінальних справах до суду вищої (апеляційної) інстанції, що має право переглядати справу [2, с. 131]. Новий тлумачний словник української мови визначає апеляцію як оскарження ухвали, постанови нижчої судової інстанції перед вищою [3, с. 51]. С.І. Ожегов дефінує апеляцію як оскарження рішення суду до більш вищої судової інстанції з метою перегляду справи [4, с. 28], Кримінально-процесуальний кодекс (далі – КПК) України у ст. 32 визначає апеляцію як подання прокурора і скаргу учасника процесу про скасування або зміну судового рішення в апеляційному порядку [5, с. 183]. В.Ф. Бойко розглядає апеляцію як основний засіб оскарження судових рішень, які не набрали чинності, до суду вищої інстанції (апеляційного суду) з метою перевірки їх законності та обґрунтованості [6, с. 24]. У словнику юридичних термінів апеляція має два значення: звернення до вищестоящего суду з метою перегляду рішення нижчестоящего суду, який розглядав справу; скарга до вищестоящего суду про скасування або зміну рішень нижчестоящего суду [7, с. 21].

Витоки характерного для законодавства України права подавати апеляцію виходять з міжнародного законодавства. Так, Європейська

Конвенція про захист прав та основних свобод у ст. 2 Протоколу № 7 вказує на те, що кожна людина, визнана судом винуватою у вчиненні кримінального злочину, має право на перегляд вищою судовою інстанцією винесеного їй вироку і призначеної міри покарання [8, с. 225]. Стаття 14 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права проголошує право особи на перегляд вироку судовою інстанцією вищої ланки [8, с. 12]. У національному законодавстві у ст. 125 Конституції України зазначено, що відповідно до закону діють апеляційні суди, а ст. 129 Конституції України до основних засад судочинства віднесено забезпечення апеляційного оскарження рішень суду.

У зв'язку з цим 21 липня 2001 р. до Розділу IV КПК України були внесені зміни, відповідно до яких він містить нові глави: 29 „Подача апеляції” та 30 „Розгляд справи за апеляцією”. Наступним кроком законодавчого закріплення інституту апеляційного провадження стало прийняття 07.02.2002 р. нового Закону „Про судоустрій України” [9], згідно з яким апеляційні суди, спираючись на закон та в межах своєї компетенції, покликані здійснювати державно-правову функцію нагляду за діяльністю нижчих судів. Саме цей закон у п. 2 ст. 6 ще раз підкреслив, що для забезпечення всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи, законності судових рішень в Україні діють суди першої, апеляційної та касаційної інстанції. Модифікований відповідно до основоположних світових тенденцій Закон „Про судоустрій України” і змінений КПК України заклали появу в судовій системі апеляційної інстанції, підняли надійність судового захисту на загальноприйнятий у світі рівень, а прийнятий 23.02.2006 р. Закон України „Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” [10] у ст. 17 зобов'язав всі суди України при розгляді справ застосовувати Конвенцію про захист прав та основних свобод та практику Європейського Суду з прав людини як джерело права, що розширило можливість захисту прав та свобод людини в апеляційній інстанції.

Між тим структура та зміст вироку апеляційного суду законом не регламентовані. Зазначено лише у ч. 3 ст. 378 КПК України, що цей вирок апеляційного суду має відповідати вимогам статей 332–335 КПК. Крім того, у ньому необхідно викласти зміст вироку суду першої інстанції та суть апеляції, а в разі проведення судового слідства – навести пояснення осіб, які брали участь у засіданні; аналіз досліджених доказів; аргументи на підтвердження викладених в апеляціях доводів; оцінку правильності рішень, прийнятих судом першої інстанції; формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним (якщо його обсяг було збільшено); обґрунтування кваліфікації дій засудженого та міри покарання. Вирок апеляційного суду може бути тільки обвинувальним.

Виходячи з того, що вирок апеляційного суду має велике значення, викладення цього документа викликає неабиякий інтерес. У зв'язку з

цим проведемо структурний аналіз вироку з наведенням прикладу.

Виходячи з вимог ст. 332-335 КПК України вирок апеляційного суду складається зі вступної, описово-мотивувальної та резолютивної частин.

Вступна частина вироку апеляційного суду

1. Обов'язково вказується, що вирок постановлений ім'ям України. Відповідно до ст. 321 КПК України суди України постановляють вирoki ім'ям України. Ім'ям України постановляють вирoki всі суди, незалежно від того, в якому складі – колегіально або одноособово – розглянув суд кримінальну справу.

2. Найменування суду, що постановляє вирок, місце і час ухвали вироку. У вирoku вказується повне офіційне найменування суду. Часом (датою) постановлення вироку вважається день підписання його складом суду. Якщо нарада суддів при постановленні вироку триває декілька днів, іноді неправильно вказують весь цей період у вирoku. Час знаходження суду в нарадчій кімнаті (як і час всього судового розгляду) відображається в протоколі судового засідання.

Місцем постановлення вироку є місто або інший населений пункт, де фактично був постановлений вирок (вказувати район, область, республіку не слід). Якщо суд розглянув справу у виїзному судовому засіданні, то вказується назва населеного пункту і конкретне приміщення, де відбувався судовий розгляд.

3. Склад суду, секретар судового засідання, учасники судового розгляду, перекладач, якщо він брав участь в судовому засіданні (повинні бути вказані не тільки прізвища, але також ініціали всіх цих осіб). У вирoku зазначається прізвище головуючого у справі, прізвища суддів колегії суддів. Вказується посада, класний чин і прізвище прокурора, який брав участь в судовому процесі як державний обвинувач, прізвище захисника; якщо брав участь адвокат – членом якої колегії адвокатів він є. Обов'язково повинне бути зазначене процесуальне положення адвоката – захисник, оскільки він може виконувати й інші процесуальні функції. У разі участі у груповій справі декількох захисників не треба пояснювати, хто з них чий інтереси захищає. Ці відомості відображаються у протоколі. Зазначаються прізвище і ініціали потерпілого, цивільного позивача, представників цивільного позивача і потерпілого.

4. Відомості про особу підсудного, що мають значення для справи. У вирoku має бути вказане прізвище, ім'я та по батькові підсудного. Якщо підсудний значиться у справі і під іншим, відмінним від зареєстрованого в органах РАЦС прізвищем (іншим ім'ям або по батькові), ця обставина повинна бути відображена у вирoku. Наприклад: «...Гуляєв Петро Іванович (він же Григор'єв Петро Іванович, він же Губін Федір Іванович)...».

Рік, місяць, день і місце народження (по тому, що існує на час постановлення вироку адміністративно-територіальному поділу). Місце

проживання (адреса постійного або тимчасового мешкання). Місце роботи, заняття. Стосовно працюючого зазначається місце роботи і посада, щодо особи, яка навчається, – навчальний заклад тощо. Якщо підсудний військовослужбовець або працівник міліції, то слід зазначити його військове звання; якщо військове звання змінилося після події злочину, то у разі необхідності може вказуватися і колишнє звання («...по обвинуваченню рядового або колишнього сержанта...»).

Якщо на час судового розгляду підсудний звільнений в запас, у вирокі він зазначається як «колишній військовослужбовець, лейтенант запасу».

Освіта (вища, незакінчена вища, середня, неповна середня). Також вказується сімейний стан та вік неповнолітніх дітей.

Інші відомості про особу підсудного, що мають значення для справи. До них, зокрема, можуть належати такі відомості: національність, партійність; участь підсудного у Великій Вітчизняній війні; наявність у нього державних нагород, поранень, контузій, інвалідності, тяжких захворювань, почесних, військових і інших звань; відомості про судимості зі вказівкою часу засудження, кримінального закону, заходи покарання і про перебування в місцях позбавлення волі (якщо судимості зняті або погашені, про це вказується у вирокі); про застосування у минулому примусового лікування від алкоголізму або наркоманії; про ставлення підсудного до роботи, про поведінку серед громадськості, у побуті тощо.

Необхідно також точно вказувати у вступній частині вирокі вигляд і розмір невідбутої частини покарання за попереднім вирокі. Якщо підсудний не був раніше судимий, це, як правило, також вказується у вирокі. У справах про злочини неповнолітніх доцільно відобразити у вступній частині вирокі умови, в яких виховувався підліток (одним або обома батьками тощо), а також чи перебував він на обліку у службі у справах неповнолітніх.

Наведений перелік відомостей про особу підсудного є приблизним і не може розглядатися як обов'язковий для вступної частини вирокі. Деякі з них можна вказати не у вступній, а в описовій частині вирокі. Такими, наприклад, є відомості, що характеризують ставлення підсудного до виконання громадянських обов'язків, його моральну характеристику, поведінку, наявність заслуг. Вони обов'язково повинні бути враховані при призначенні покарання у разі визнання підсудного винним або застосуванні амністії, отже, вказані в описовій частині вирокі при мотивуванні цих рішень.

Насамкінець слід нагадати, що відомості, які вносяться до вирокі, про особу підсудного не можуть ґрунтуватися тільки на тому, що він сам повідомляє про себе, а повинні мати документальне підтвердження або перевірятися іншим шляхом.

5. Вступна частина закінчується посиланням на кримінальний закон, що передбачає злочин, за вчинення якого засуджений підсудний та вказується, яке покарання йому призначено, яким чином і на користь кого вирішено цивільні позови та як вирішено питання з речовими доказами.

Мотивувальна частина вироку апеляційного суду

«Мотивувати» означає «підкріпити доказами, підтвердити, пояснити доводами». Мотивувальна частина вироку є його центральною частиною, в ній викладається повне формулювання обвинувачення, за яким підсудний засуджений судом першої інстанції.

Далі вказується, хто подав апеляцію на вирок місцевого суду, та описується суть апеляційних вимог.

Після цього наводиться короткий текст розгляду справи апеляційним судом, де вказується суть виступів учасників судового засідання та робиться посилання на те, яке рішення за апеляцією приймає колегія суддів.

У разі проведення судового слідства у вирок наводяться пояснення осіб, які брали участь у засіданні; аналіз досліджених доказів; аргументи на підтвердження викладених в апеляціях доводів; оцінка правильності рішень, прийнятих судом першої інстанції; формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним (якщо його обсяг було збільшено); обґрунтування кваліфікації дій засудженого та міри покарання.

Але оскільки підстави для постановлення вироку апеляційним судом різні, то й вирок мають бути адекватними цим підставам.

Відповідно до ст. 365 КПК апеляційний суд перевіряє вирок суду першої інстанції у межах апеляції. У зв'язку з цим він не наводить у своєму вирок доводи на підтвердження тих висновків суду першої інстанції, які не оспорено в апеляції, і скасовує вирок цього суду лише в тій частині, у якій визнав його незаконним чи необґрунтованим.

Зокрема, якщо в апеляції порушено питання про скасування вироку суду першої інстанції у зв'язку з необхідністю застосувати більш суворе покарання або через неправильне звільнення засудженого від відбування покарання, апеляційний суд не наводить у вирок докази на підтвердження винуватості особи в учиненні злочину, доводи щодо кваліфікації діяння тощо. В такому випадку апеляційний суд своїм вирок скасовує вирок лише в частині призначеного покарання чи звільнення від нього і постановляє своє рішення в цій частині.

Резолютивна частина вироку апеляційного суду

Резолютивна частина вироку – це остаточний висновок суду про винність підсудного, що базується на змісті мотивувальної частини вироку і є логічним її продовженням по суті.

У ній вказується, повністю чи частково задоволена апеляція, що вирок місцевого суду скасовано і в якій частині, яке призначено покарання

та який запобіжний захід обрано чи залишено без змін відносно засудженого; обов'язково вказуються строки та порядок оскарження вироку.

При скасуванні виправдувального вироку як необґрунтованого і постановленні свого, обвинувального, апеляційний суд має сформулювати обвинувачення, яке визнав доведеним, обґрунтувати висновок про безпідставність виправдання, дати кримінально-правову оцінку діям винуватого, навести мотиви призначення певної міри покарання.

Якщо вирок суду першої інстанції скасовано у зв'язку з необхідністю збільшення обсягу обвинувачення, яке не впливає на кваліфікацію діяння та міру покарання, апеляційний суд повинен зазначити в резолютивній частині свого вироку, що особу засуджено за новим обвинуваченням, а в решті вирок суду першої інстанції залишено без зміни.

У разі порушення в апеляціях питання про погіршення становища одних засуджених (виправданих) та про скасування чи зміну вироку суду першої інстанції щодо інших таких осіб з інших підстав апеляційний суд за наявності до того підстав постановляє вирок тільки щодо тих засуджених (виправданих), становище яких погіршується, а щодо решти виносить ухвалу.

У випадках, коли апеляційний суд відповідно до ст. 378 КПК постановляє свій вирок лише щодо частини обвинувачення, яке має окрему кримінально-правову кваліфікацію, він цим вирокком частково скасовує вирок суду першої інстанції із погіршенням становища засудженого, а іншим процесуальним документом – ухвалою – той же вирок у частині засудження за іншими статтями Кримінального кодексу України залишає без зміни, змінює або скасовує з направленням справи у цій частині на додаткове розслідування чи новий судовий розгляд (при цьому справу в зазначеній частині необхідно виділити в окреме провадження).

Вирок апеляційного суду виноситься в нарадчій кімнаті та складається одним із суддів. Згідно з ч. 4 ст. 379 КПК України суддя в нарадчій кімнаті має право на окрему думку, але цей документ не підлягає оголошенню і лише приєднується до справи. Механізм реалізації цієї окремої думки на сьогодні законом не передбачений.

Після складання вироку й підписання її всіма суддями суд повертається до зали судового засідання, де вирок оголошує один із суддів. Після оголошення головуючий роз'яснює підсудному та іншим учасникам процесу зміст зазначених документів та порядок оскарження. У разі необхідності суд апеляційної інстанції має право винести окрему ухвалу, керуючись нормами ст. 23² КПК.

Звернення до виконання вироку апеляційного суду (ст. 381 КПК України)

Для виконання вироку апеляційного суду, якщо вони не були оскаржені до суду касаційної інстанції, справа надсилається до суду першої інстанції не пізніше від трьох діб після набрання вироком за-

конної сили.

Якщо апеляційним судом винесено новий вирок, на виконання направляються два вирокі: місцевого й апеляційного, які діють як єдиний документ.

Контроль за виконанням окремої ухвали здійснює апеляційний суд, що її постановив.

Висновок. Таким чином, нами було проаналізовано структуру, зміст та порядок постановки вироку апеляційним судом, що дозволяє констатувати досягнення поставленої вище мети.

Бібліографічні посилання

1. *Маляренко В.Т.* Про подання апеляцій на судові рішення у кримінальних справах // Вісник Верховного Суду України. – 2002. – № 1 (29). – С. 42-53.
2. Юридична енциклопедія: В 6-ти т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К., 1998. – Т. 1: А–Г.
3. Новий тлумачний словник української мови / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К., 1998. – Т. 1.
4. *Ожегов С.И.* Словарь русского языка: Ок. 57000 слов / Под ред. Н.Ю. Шведовой. – 13-е изд., испр. – М., 1981.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. – К., 2003.
6. *Бойко В.Ф.* Судова реформа в Україні: стан і перспективи: Навч. посіб. – К., 2004.
7. Юридичні терміни: Тлумачний словник / В.Г. Гончаренко, П.П. Андрущенко, Т.П. Базова та ін.; За ред. В.Г. Гончаренка. – 2-ге вид., стереотипне. – К., 2004.
8. Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій / Упоряд. Т. Яблонська. – Амстердам – Київ, 1999.
9. Про судоустрій України: Закон України від 07.02.2002 // ВВР. – 2002. – № 27-28. – Ст. 180.
10. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 // ВВР. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

Надійшла до редакції 10.04.2012

В.В. Городовенко

кандидат юридичних наук
(Апеляційний суд Запорізької області)

УДК 347.97.99

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Автор досліджує висловлені у науковій юридичній літературі аргументи щодо доцільності впровадження суду присяжних у вітчизняне судочинство, а також аналізує перспективну модель цього суду в Україні.

Ключові слова: суд присяжних, участь народу у здійсненні правосуддя, модель суду присяжних в Україні.

Автор исследует изложенные в научной юридической литературе аргументы относительно целесообразности внедрения суда